

**ЗАПИС У СЛУЖБИ КУЛТУРНОГ ПАМЋЕЊА:
АУТОБИОГРАФИЈА РАДА В. ПОЗНАНОВИЋА**

**РАДЕ В. ПОЗНАНОВИЋ *НЕКА ОСТАНЕ ЗАПИСАНО.*
*ГРАЂА ЗА ЈЕДНУ БИОГРАФИЈУ.***

**ПРИРЕДИЛИ: АЛЕКСАНДРА БЈЕЛИЋ,
АЛЕКСАНДАР В. САВИЋ И АЛЕКСАНДРА ПРОКИЋ**

Ужице: Историјски архив Ужице, 2025, 215 стр.

Књига *Нека остане записано – грађа за једну биографију* представља постхумно објављену аутобиографију др Рада В. Познановића, етнолог, просветног радника и хроничара културне и друштвене прошлости ужичког краја, који је оставио и драгоцену сведочанства о традиционалној музици, музичкој пракси и музичарима са којима је сарађивао. Објављена у издању Историјског архива Ужице, ова публикација има вишеструку вредност: као лична животна исповест, као историјски и етнографски/фолклористички извор, али и као сведочанство о једном моделу интелектуалног и културног ангажмана у локалној заједници током већег дела двадестог века. Овај приређени рукопис вредан је као архивски извор који документује друштвени, образовни и културни живот једне регије, узимајући у обзир микроисторијске податке о школству, културном аматеризму, музичкофолклорној пракси, локалним институцијама и појединцима, какви често остају ван официјелних докумената. Оваква архивска грађа такође доприноси реконструисању историје свакодневног живота из перспективе непосредног учесника и сведока.

Публикацију су приредила три уредника различитих струка, др Александра Бјелић, фолклориста са искуством у раду са архивском грађом, мср Александра Прокић, етномузиколог и др Александар Савић, историчар, чиме је обезбеђен интердисциплинарни приступ и приређивање текста из различитих научних и методолошких перспектива. Текстолошким аспектима текста приступљено је с великим пажњом, а у уводу су дата појашњења везана за уредничке одлуке. Минималне интервенције

биле су неопходне за усклађивање са савременом правописном нормом. У фуснотама су дате различите референце значајне за разумевање историјских података и контекста, као и објашњења мање познатих речи и израза, која олакшавају читалачко искуство за оне који нису упознати с уживичким говором и његовим регионалним карактеристикама (Цвијетић 2014). С обзиром на то да текст у највећој мери одговара изворнику, може се закључити да приређивачи нису заузимају интерпретативну позицију.

Поетски конструисан наслов књиге сугерише ауторову намеру да се лично искуство, сећања и знања сачувају од заборавља. У том контексту, ово издање може се сагледати као пример индивидуалног доприноса култури памћења који превазилази мемоарску (личну) перспективу и прераста у колективно наслеђе једне заједнице. Ауторова жеља да „остане записано” сведочи о његовој перцепцији сећања сачуваног у усменој култури као пролазног (Хавелок 1991) и о потреби да се лична искуства, породична историја, локални догађаји (често обликовани као анегдоте) и културне праксе трајно фиксирају у писаном облику, односно прелазак из сфере комуникативног у сферу културног памћења (Assmann 2005). У том смислу, рукопис функционише као простор у коме индивидуално сећање рефлектује шири културно-историјски контекст уживичког краја.

Рукопис обухвата период од ауторовог рођења 1924. године у селу Гостиница до завршетка његовог радног века. Композиција је линеарна, текст је организован хронолошки, с честим дигресијама, у којима су садржани детаљни описи људи, обичаја, институција и културних пракси. Познановићев стил је често обликован тако да подсећа на усмено казивање, што вероватно произилази из његовог дугогодишњег етнолошког и теренског рада. Оваква стилизација доприноси непосредности израза и утиску да се аутор приближава живом искуству заједнице коју описује, али се и може приметити изразита наративност кроз обраћање читаоцу („И то ти је био упис”, Познановић 2025: 23).

Описи детињства и породичног окружења заузимају значајно место у књизи. Аутор детаљно реконструише породичне односе, живот унутар задруге, економске прилике, често неповољне и несигурне, као и свакодневницу сеоског домаћинства у једном делу западне Србије између два светска рата. Ови делови текста представљају вредан материјал за етнографска истраживања: кроз описе елемената материјалне културе (делова воденице и поступка млевења жита), пољских радова, исхране, обреда и дечјих игара, праксе у народној медицини (лечења псоријазе), читалац добија реконструкцију начина живота карактеристичног за једно време и један културни простор. Због тога се може рећи да Познановићев рукопис није само аутобиографски, у смислу саморепрезентације или вредновања

сопственог значаја, већ има и документарну димензију. У књизи су садржана многа сећања која би могла бити корисна за истраживање усмене историје, а посебно су упечатљиви одељци везани за ратна дешавања.

Важно место у биографији посвећено је школовању и просветном раду. Познановић детаљно описује стицање образовања на различитим нивоима школовања, као и искуства просветног радника у различитим срединама, где је радио и као учитељ и као наставник математике или музике. Ови делови текста могли би бити од значаја за историју образовања, с обзиром на то да осветљавају услове рада у школама, однос између наставника и заједнице, као и идеолошке и административне притиске којима је просвета била изложена у описаним периодима. Познановићев доживљај учитељског позива подразумева да је процес преношења знања културна и друштвена мисија.

Једна од централних тема ове публикације јесте ауторово вишедеценијско бављење културним аматеризмом и народним стваралаштвом. Иако се овом темом већ бавио (Познановић 1995), као део биографије, његова запажања добијају другачији контекст. Познановић детаљно описује рад с певачким групама, тамбурашким и трубачким оркестрима, затим своје учешће у организовању смотри, сабора и културних манифестација, али даје и личну перспективу првих сусрета с музичким инструментима. Ове белешке могле би бити значајан извор за проучавање историје извођачких пракси у домену музичког фолклора. Аутор посвећује пажњу локалним варијантама и контекстима у којима се музика изводила. Из те перспективе посматрано, ова публикација има посебан значај за етномузиколошка и музиколошка истраживања јер се у њој могу препознати спој личног сведочанства, искуства теренског истраживања и дугогодишњег практичног рада на очувању и документовању музичке традиције овог дела западне Србије. Иако у ужем смислу књига није конципирана као стручно етномузиколошко дело, у њој се могу наћи подаци о контекстима извођења традиционалне музике, друштвеним улогама певача и извођача, репертоарским изборима, као и о начинима трансфера знања и умећа унутар локалне заједнице. Познановићеви описи рада с певачким групама, тамбурашким и трубачким саставима омогућавају увид у процесе институционализације и фолклоризације музичког наслеђа током друге половине двадесетог века, посебно кроз деловање културно-уметничких друштава, смотри и фестивала, али се могу сагледати и фактори који су могли утицати на опадање одређених пракси. Нарочито би могла бити значајна његова инсајдерска перспектива, с обзиром на то да се у тексту могу наћи описи начина на које су музичке праксе биле повезане с идентитетом, статусом у локалној заједници, идеолошким оквирима и културним политикама времена.

Из етномузиколошке перспективе, у књизи су садржани контекстуални подаци о рецепцији традиционалне и аматерске музике, односу између „народног” и „уметничког”, као и о естетским критеријумима који су обликовали извођачку праксу у конкретним историјским околностима. Као таква, публикација се може посматрати као вредан извор секундарне грађе, али и као документ који дијахронијски осветљава методолошке и етичке аспекте рада са живом музичком традицијом, чинећи је релевантном како за историјска тако и за савремена етномузиколошка истраживања. За пример се може узети истраживање које указује да је тамбурашка пракса у Ужицу важан елемент нематеријалног културног наслеђа и средство обликовања личних и колективних идентитета, те да њено систематско истраживање доприноси потпунијем разумевању културне историје и музичког идентитета западне Србије (Прокић 2025).

Књига такође осветљава и институционални оквир културног и научног рада у другој половини двадесетог века. Познановићев рад у Историјском архиву Ужице, као и његово учешће у покретању зборника и часописа, указују на утицај улоге појединца на развој локалних културних институција. Аутор истовремено отворено говори и о универзалним проблемима с којима се у својој професији сусретао, попут административних препрека, политике или међуљудских односа, дајући имплицитни увид у сложене односе између културе, политике и идеологије у социјалистичкој Југославији.

Публиковање и научно читање рукописа Рада В. Познановића доприноси критичком преиспитивању доминантних наратива о култури и историји Србије, управо кроз фокус на регионално наслеђе ужичког краја. Општи друштвени процеси (ратови, образовне реформе, идеолошки притисци, културне политике итд.) преламају се на локалном нивоу и добијају специфичне облике. Регионална перспектива, коју научна истраживања често превиђају, омогућава да се препознају локалне стратегије отпора за бораву, чиме се афирмише значај локалних знања и искустава у изградњи свеобухватније и методолошке осетљивије научне интерпретације.

У целини посматрано, *Нека остијане записано* није само биографија једног човека, већ и хроника једног краја и једног времена. Књига повезује личну историју са ширим друштвеним и културним процесима, показујући како се индивидуални живот обликује у сталној интеракцији са заједницом. Она је од изузетног значаја за истраживаче из области фолклористике, етномузикологије, етнографије и историје, као и за читаоце заинтересоване за прошлост овог дела западне Србије. Захваљујући овом приређивачком подухвату, Историјски архив Ужице није само сачувао један лични запис већ је учинио доступним значајан документ из домена

ЗАПИС У СЛУЖБИ КУЛТУРНОГ ПАМЋЕЊА: АУТОБИОГРАФИЈА РАДА В. ПОЗНАНОВИЋА
НЕКА ОСТАНЕ ЗАПИСАНО. ГРАЂА ЗА ЈЕДНУ БИОГРАФИЈУ

културе сећања и на тај начин је на институционалном нивоу валоризована ауторова концепција рада на очувању културне баштине.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Assmann, Jan. 2005. *Kulturno pamćenje*. Zenica.

Познановић, Раде. 1995. *Педесет година аматеризма у култури Ужица и околине*. Ужице: Културно-просветна заједница.

Прокић, Александра. 2025. „Тамбурашка пракса у Ужицу и околини – историографски осврт.” У: *Савремена српска фолклористика* 14, уредници Александра Бјелић и Немања Радуловић, 183–204. Београд и Ужице: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” и Педагошки факултет Универзитета у Крагујевцу.

Havelok, Erik. 1991. *Muza uči da piše*. Novi Sad: Svetovi. / Хавелок, Ерик. 1991. *Муза учи да пише*. Нови Сад: Светови.

Цвијетић, Ратомир. 2014. *Речник ужичког јовора*. Београд: Службени гласник.

Марина Младеновић Мишировић